

יובל ה-60

של הגימנסיון העברי הראשון בגולה

חגיגת יובל ה-60 לגמנסיון העברי במריאמפול

ט"ז בתשרי תש"מ 7.10.79
בית ציוני אמריקה ת"א

ועד היובל

ד"ר ברוך בן יהודה – נשיא הכבוד
יו"ר עו"ד אברהם תורי
סגן יו"ר זהבה אריאלי (פילוינסקי)
גזבר רו"ח יצחק גבע (גרברוביץ)
מזכיר אברהם דמבנר
מנקר רו"ח שבתאי גרברוביץ
חברי הועד:
יוליה ושלום גרודזינסקי
שבח לוין ז"ל – חיפה
אריה מרגושלסקי
חיה מקלנבורג
יעקב קרקלינסקי – ירושלים
אינג' ווינדזברג – באר-שבע

נשיאות היובל

מימין – זהבה אריאלי, ד"ר בן יהודה, עו"ד אברהם תורי (נואם), ד"ר א. תבין, אינג' אולייסקי, מר דין

מי היו מייסדיו של הגמנסיון העברי במרימפול (ליטא)?

מה הניע אותם לכך?

מנין באו המנהלים והמורים?

מי היו התלמידים?

באותם ימי בראשית של תחיית התרבות העברית בליטא בראשית שנות ה-20 נרתמו קומץ אנשי חזון ומעש מראשי הקהילה היהודית במרימפול – ציונים בני דורו של הרצל, למשימה חלוצית-מהפכנית, בלתי אפשרית כמעט – להקים בית ספר תיכון עברי ראשון שההוראה היא על טהרת השפה העברית בכל המקצועות – ליצור יש מאין! הכרתם הלאומית ודבקותם במטרה נשאה פרי וביום 18 באייר שנת תרע"ט נפתח במרימפול הגמנסיון העברי – הראשון מסוגו בליטא ובתפוצות.

ליוזמים היו שיקולים כבדי משקל:

הגמנסיה הממשלתית הרוסית לבנים שבעיר קיבלה תלמידים יהודיים רק לפי מכסה של 10%. הנוער היהודי למד בעיקר ב"חדרים" מהטיפוס הישן.

תלמידים בגמנסיה הרוסית, בעיקר הפולנים הביטו מגבוה על התלמידים היהודיים, "התנפחו והתנשאו עליהם", כותב פריד, אחד התלמידים של אותו גמנסיון.

ד"ר ב. בן יהודה כותב:

"בני המשפחות האמידות זכו לחדור לגמנסיה הרוסית. לעומתם היו בני המשפחות הדלות והנחשלות מבחינת ההשכלה והתורה גם יחד, נתונים למצוקה החומרית של הבית ועוד בשחר התבגרותם פרשו מן ה"חדר" והלכו להיות שוליות אצל בעלי מלאכה. אלה היו את החומר האנושי המתאים ביותר ל"בונד"... ובין שני אלה היינו אנחנו – שכבה ניכרת של נערים, שגדלו על ברכי תורה ודרך-ארץ. ולבנו המה לציון".

התלמידים:

עם תום מלחמת העולם הראשונה, כאשר הגמנסיון העברי פתח את שעריו היה זה רק טבעי שנהרו אליו בנים ובנות לא רק ממרימפול, אלא מכל דרום ליטא ואפילו מעיירות פולין שבסמוך לגבול.

התלמידים שהופיעו לבחינות הכניסה היו בהרכבם תערובת מגוונת מקבוצות מיסודות שונים: היו ביניהם תלמידים מגמנסיונות אחרים (עפ"ר רוסיים) שהוכרחו להפסיק את לימודם במשך ימי המלחמה. תלמידים שיצאו מבתי ה"תלמוד תורה" אשר במרימפול ואשר בערים ובעירות שבסביבתה, תלמידים שבקרו בבתי-הספר העממיים מיסודם של הגרמנים בימי הכיבוש ולבסוף כאלה שרכשו להם את ידיעותיהם ממורים פרטיים.

"כאן נתגלתה הנחיצות שאין לדחותה לטבוע מיד את כל החומר בחותם אחד, לא רק בשביל לאחות את הקרעים השונים שבידיעותיהם, אלא וזה העיקר – להתיק את כל החומר אל תוך תבנית אחת בכדי ליצור בכל חלקיו אופי אחד משותף כללי... השקפה שונה לגמרי מאותן ההשקפות והמושגים ששלטו עד הנה.

ברור עד כמה גדולה היתה האחריות ועד כמה גדולות היו החובות שהנהלה הוצגה לפניהן...

צעירים וצעירות בני 15-18 שנה זקוקים לחבוש את הספסלים של המחלקות הרביעית והחמישית וגם של המחלקה השלישית ולהיות אנוסים להלעיט את עצמם בכל החומר שיעובד במחלקות אלה ושרובו הוא מסוג לימודי-הזכרון. הדיסהרמוניה היוצאת מאליה מתוך ההבדל הניכר שבין מדרגת הגיל ושעור למוד המחלקה נשארה פרובלימה זו בלי פתרון."

המטרה: "כפי שהוגדרו בתזכיר אל המיניסטרוני להשכלה הליטאי ע"ד יסוד הגמנסיון היתה "לתת לתלמידיו השכלה הומנית כללית ע"י שימת לב ביחוד להקנות להם את יסודות התרבות העברית".

המורים: המורים למקצועות העבריים רובם היו מוותיקי המורים שבעיר: צבי אירוב, מ. בלוך, ח.י. לוריא, ח.ז. רוזנבוים, מ. לוי, אסתר הימן, י. פילוינסקי, י. יבלוקובסקי, מ. בנד (ראה ספר פרוטוקולים).

המנהלים – ד"ר מקס מאיר וד"ר אברהם לוינהרץ וכן המורים ד"ר יואל, ח. אנוך, פרופ' וולפסון ואחרים – כולם בעלי השכלה גבוהה. רובם באו מגרמניה שהיתה אז אחד ממרכזי התרבות המערבית. הם נענו ברצון לפניתו של שמואל גן, נציג הוועד המכוון וירדו מפסגת התרבות האירופית לליטא – ארץ קטנה, ולעיר מרימפול. הם ראו בכך משימה ציונית ופדגוגית ממדרגה ראשונה.

הגמנסיון, שרמת הלימודים בו היתה גבוהה, הפך עד מהרה למרכז תרבות עברית ולפעילות ציונית. "קונספקטים": "חסרו ספרי הוראה ולמעשה הכינו המורים בעצמם את ספרי הלימוד במקצועותיהם – בתורת "קונספקטים" – כותב ד"ר מקס מאיר, המנהל הראשון ב"ידישע רונדשאו", ברלין, ומסיים: "בנסיוני הרב כמורה מעולם לא היו לי תלמידים טובים ומשכילים ונעימים יותר מתלמידי במריאמפול. ההבנה ההדדית יצרה את האלמנט הרוחני שהוא כה חיוני ליחסי הגומלין המחייבים בין מורה לתלמיד".

חניכי הגמנסיון העברי במריאמפול – שרידי השואה נושאים בכל מקום ובכל עת בלבם בהערצה ובאהבה רבה את זכרם של המנהלים, המחנכים של הגמנסיון – חלוץ החינוך התיכוני העברי המלא בגולה, בו קנינו דעת, בו חושלה האישיות היהודית, בו הוכשרנו לקראת התפקידים שהגורל הטיל על דורנו – דור השואה והתחייה. מי יודע אם היו עומדים לנו – השרידים – האמונה וכוח העמידה ביסורי השואה ובחבלי הקליטה בחיים מחדש, לולא השרשים העמוקים של תרבות עברית, הסטוריה יהודית ואהבת המולדת שהשריש בנו הגמנסיון שאת יובלו ה־60 אנו חוגגים עתה במדינת ישראל הריבונית.

דברי נשיא הכבוד של ועד היוכל/ ד"ר ברוך בן-יהודה

אחים יקרים, אחים למקור מלידה, אחים לנשימת אויר משותף, היו ברוכים בברכת הכינוס המפואר בארץ זו. פעם שניה שאני משתתף במסיבה זו לכבוד הגמנסיון העברי במריאמפול. כבוד גדול הוא להשתתף במסיבה זו.

בגמנסיון בוויילנה לימדו מחצית המקצועות בעברית, אבל בגמנסיון במריאמפול לימדו את כל המקצועות בעברית. גמנסיון זה הוא לא רק הראשון בליטא, כי אם גם בכל אירופה. ראשונה בעולם היא הגמנסיה הרצליה בתל-אביב, שבה הייתי תלמיד, בוגר, מורה ומנהל ועד היום אני עומד בראשה. פעמיים ביקרתי במריאמפול ב־1922 וב־1934, אבל משום מה איש לא הפנה אותי למוסד זה. רק בשנים שהכרתי את ד"ר לוינהרץ ז"ל ואת מר תורי ייבדל לחיים ארוכים, שמעתי על מוסד מפואר זה. למדתי היטב את המשנה הזו.

רבותי, יש שני בתי ליטא בעולם. יש ליטא של סלובודקה, טלו ופוניבז ועוד ישיבות, שהיו תפארת היהדות בעולם, ועד היום גאים בהם במרכזי תורה של יהדות העולם. שם גדלו גדולי היהדות, אפילו כאלה שלא דווקא שמרו על קיום המצוות, אבל בלבם שמרו על גחלת התורה היטב. ספק אם הדתיים של היום מוצאים שפה משותפת אתם, אלו היו יהודים תמימים שלמדו תורה לשמה.

אבי ז"ל אמר, שהעיקר בחיים הוא ללמוד.

בפעם השניה שבאתי לביקור בליטא, קיבלתי מתנה מאבי תלמוד בכרך אחד, והוא ציווה עלי להגות בו יומם ולילה. הוא גם ביקש ממני להתפלל שלוש פעמים ביום.

הגאוניס הגדולים צמחו מיהדות ליטא.

אני מתגעגע לארוחות הצנועות בבית אבי שהיו עשירות ברוח.

היתה ליטא שניה, ליטא של 13 גמנסיות ומאות בתי ספר עבריים. בליטא היה אפשר לדבר עברית בכל מקום. בדרך למריאמפול שמעתי על מותו של חיים נחמן ביאליק, האנשים חיכו לי בתחנה וביקשו ממני שאדבר על ביאליק. עניתי להם: ברצון, אבל אדבר עברית. הם ענו לי: מי חשב אחרת?!!!!

ד"ר צמח פלדשטיין והיתר, כולם דיברו עברית בהברה ספרדית, כמו בארץ ישראל. זאת היתה מושבה של העברית, שעזרה לשמור על האמונה. שום ארץ אחרת לא יכלה להתחרות עם היהדות הקטנה הזאת. 60% בוויילנא היו יודעי עברית.

כשאתה נזכר ביהדות ליטא, יש נחת בלב. יהודי ליטאי תמיד נשאר יהודי ליטאי.

כבוד לי להשתתף במסיבה במלאת 60 שנה לגמנסיון העברי הראשון באירופה (חוץ מארץ ישראל).

אני מברך אתכם ומאחל שאזכה לראותכם בעוד 10 שנים במלאת 70 לגמנסיה. אני מוכן להשתתף אתכם.

מדברי ד"ר א. תבין/ראש המחלקה לחינוך ותרבות בגולה בסוכנות היהודית

במסיבה זו אני מברך לא רק כאדם שאחראי לתפוצות, אלא גם תוך סנטימנט אישי. הערכתי לזכות הראשונים – לגמנסיון העברי במריאמפול.

אני בעצמי למדתי בגמנסיה עברית בפולין. הגמנסיון שלכם נוסד ב-1919, ובפולין, בעיר לוצק, נוסד בית ספר עברי ב-1921.

לכל אחד מאתנו יש סנטימנטים למוסדות העבריים. אני מקנא בכם על שהצלחתם במשך שנים לשמור על קשר חברות ביניכם, לכן נעים לי להיות אתכם כאן ולהעביר לכם את ברכתה של ההנהלה הציונית ואת האיחולים של המחלקה לחינוך ותרבות בגולה של הסוכנות היהודית.

מאז שלמדנו בבתי ספר בגולה חל שינוי יסודי במפה הדמוגרפית של העם היהודי, הגורמים: השואה וההתבוללות. הגולה הזו שאנו הכרנו, אינה קיימת יותר, בעיקר בשטח החינוך. המאבק של אלו שמנסים לדאוג לחינוך היהודי בתפוצות מרוכז ומתנהל ב-2 אפיקים: העמקת החינוך היהודי, והקשר בין הקהילות היהודיות וארץ-ישראל.

דברי מר מרדכי דיין יושב ראש הוועד הפועל הציוני

אני לא נולדתי במריאמפול, אלא בבואנוס-איירס, שם למדתי. את העברית השגורה בפי רכשתי לא באולפנים בארץ, כי אם בבית ספר לעברית בפרברי בואנוס איירס.

בארגוני השתלול כל מיני תנועות, החל מהשמאל הקיצוני – היידישיסטים, היבסקציה, הבונדיסטים, רק קומץ ציונים ייסדו את בית הספר העברי. הם הלכו נגד הזרם והאמינו באמונה שלמה כי להגיע לתקומת העם והארץ אפשר רק על ידי השפה העברית.

לכן אני שמח לשבת אתכם, שעדיין שומרים על הגחלת, החזון והאמונה של החברות והידידות והאידיאליזם הציוני הטהור.

רבותי, אין קפיצת דרך להגשמת הרעיון הציוני. ציונות בלי תרבות, ציונות בלי עברית, ציונות בלי תוכן רוחני לא תוכל להתקיים.

אני עוסק בענין הציוני בתוקף תפקידי בתנועה הציונית. אני בא במגע עם הרבה קהילות בכל חלקי העולם ונוכח לדעת, שהשפה האנגלית שלטת בכל הסניפים. לדאבוני, אנו הישראלים, צריכים ללמוד אנגלית כדי להשתתף בוועדות הציוניות. המנהיגים הציוניים בגולה אינם רואים צורך ללמוד עברית. ולכן, אני נרגש להיות פה אתכם, על שבתקופה זו התכנסתם לערב נחמד, לשבת יחדיו ולהעלות זכרונות. אתם, שהרימות את דגל העברית בגמנסיה. ערב שכזה נותן ליהודי כמוני עידוד להמשיך ולהיאבק בעבודתו הציונית. בלי חזון ובלי אמונה לא נתגבר על הבעיות החמורות והגדולות העומדות לפנינו. לכן רבותי, תבוא עליכם הברכה והמשיכו במסורת זו. השתדלו להעביר לבניכם את המסורת היפה הזאת.

דברי אגרונום אולייסקי, יושב ראש איגוד יוצאי ליטא בישראל

השם מריאמפול מעורר בי זכרונות ודומני שאני בליטא. מדוע?

240 עיירות היו בליטא. ב-1933 כשעלה היטלר לשלטון, היה הדבר החשוב שאנו, יהודי ליטא, יכולנו לעשות: להביא את הנוער היהודי לליטא וללמדם מקצוע. עמדתי בראש "אורט" בקובנה.

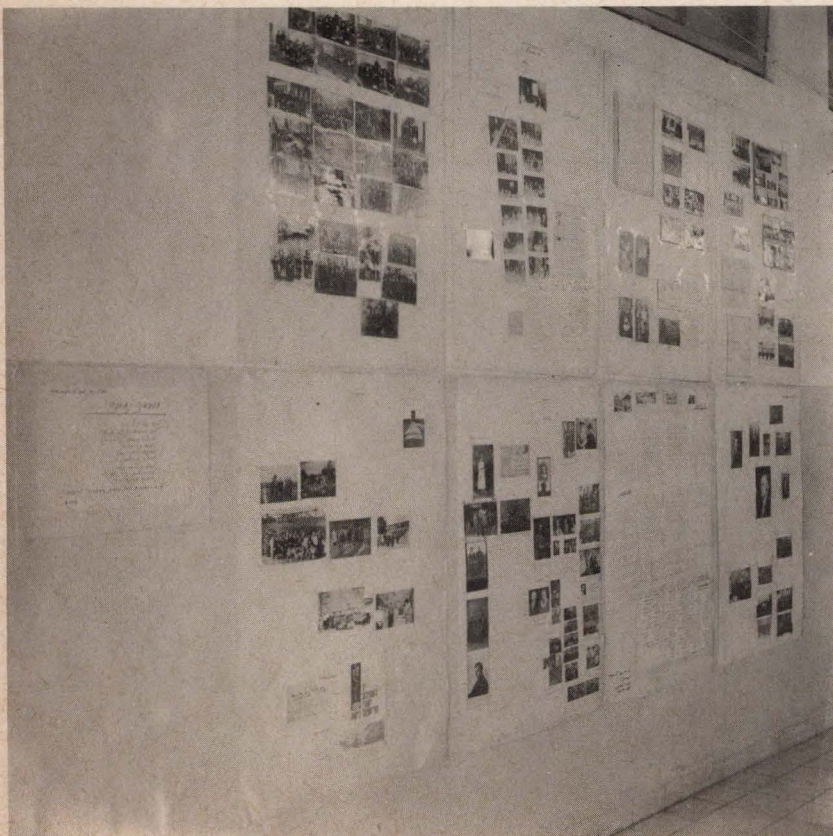
עשינו מאמצים עילאיים להביא את הנערים ולשכן אותם במשפחות יהודיות.

אחת מהערים שקיבלו בסבר פנים יפות את פליטי גרמניה היתה מריאמפול וסביבתה. במיוחד קיבלו את הנערים יפה במשפחת סקריסקי, באחוזת אוגרינה ליד מריאמפול. שם ניתנה להם הכשרה מיוחדת על-ידי מדריכים מיוחדים. כאיש מקצוע שמחתי מאד ש-170 נערים נצלו ומצאו בית חם. כל חיי חלמתי לתת חינוך מקצועי לנוער היהודי בליטא. במריאמפול היתה לנו מחלקה מיוחדת של בית-הספר "אורט", והנוער למד שם מקצוע. ולכן, יש לי סנטימנטים לעיר מריאמפול וליהודיה.

4 גמנסיות היו בקובנה, אבל הגמנסיה של מריאמפול הורתה בשפה העברית והיתה חשובה ביותר. היו ברוכים!

תודתנו נתונה ליו"ר הסוכנות היהודית
מר אריה דולצ'ין עבור עזרתו האדיבה
ליובל ה-30. ועד היובל

תערוכה

תודתנו נתונה ל:
אריאלי זהבה
משפ' גרודזנסקי
זק עטרה
יעקובסון שושנה
מרגושילסקי אריה
קפלן יהודה
קרקלינסקי יעקב
תורי אברהם
על החומר התייעודי שהעמידו לרשותנו שהוצג
בתערוכת היובל.

הדלקת נר

נבי לוינהרץ בהדלקת נר לזכר המיסדים

שושנה יעקובסון מדליקה נר לזכר המורים

מהמשתתפים ביובל

ד"ר בן יהודה נואם

העבראטישע געמיינזאם אין מאריאמפאל.

אין מאריאמפאל איז געגרינדעט געווארען אדערבראטישע געמיינזאם פאר שוילערס אונד שוילערענען.

די געמיינזאם שטעלט זיך דעם ציעל צו געבען די תלמידים אנגרינדליכע גאנצאמאלע און אלגעמיינע פילדונג.

אויסער די אלגעמיינע תלמידים וועלכע ווערען געלערנט לויט דער פראגראם עקזעקוטירערע 8-קלאססניג געמיינזאם וועט אבער געבען ווערען אפאסטענדער ארט אונד אבערגעטיג אריינפירען זאכעסניג פאר די אויטישע תלמידים וקרוק ווערן געטיר די אויטישע ליטעראטור פון מוסעלאטער און פון דער נייער צייט אונד דיסטרודירן. פון דיא פרעמדע שפראכען וועלען געלערנט ווערען: דייטש, רוסיש, ליטוויש ופראנצויזיש-פרייוויליג.

ציטווייליג ווערען געגעבענט נוב 4-קלאססניג. די אונטערריכט שפאך פון אלע תלמידים איז ערשטעסער קלאסניג-העברעאיש, און פרייטען און עקסעסן פארלייפני רוסוויש.

פאר דיא געקומענע פון דער פראוויזן זארגט איין גענעראלע קאמיוסניג צום קריגעניג ווארענען מוט בעקקעסטונג.

דער שרר למודי פיר איין שוילער אדער שוילערין-רופל 200 פעמערקונג; דיא יענע עלסטן וואס האבען מערד אלס איין שוילער; פיר דעם צווייטען 150 רופל, פיר דעם דריטען-125 רופל.

די עקזאמיניט ווייבען זיך אן דעם 27-טען שטבט 28-טען יאנואר, בייטעס אויפן נאכען פון דירעקטאר ווערען איינגעלייגט פון 21-טען שטבט וועט 22-טען יאנואר.

דער אדרעס: מאריאמפאל ד"ר מאקס מאיר (Dr. Max Mayer) אלשטאקט נומער 4 אין ווארענע פון הערדן נען.

גויסניגן עבר: פארמאגל.

במרימפאל נוסד געמיינזאם עברי להלמידים ותלמודות.

הפסקד געמיינזאם לתת לתלמידי חשבול לאויות וכליות, תכדי להלמידים תפאליים שילמיו על צי הכנות העיסונות הקומים בעלי שמונה תולדות. קובע מקום העין להלמידים העברים במדה רחבה ומלאה: קרוק, העניף, משנה ספרות ופי הכנים והחדשה תולדות ישראל. במענסניג תלמודה השפה הודות הללו לשונות גמנות רוסית וליטואית (השפה העברית רשות).

לעת עתה נפתחות שש תולדות. לשון כל תלמודים נאדעס תולדות הרשונות-עברית, בתמישית ותלשית-לפי שיער רוסית, בשביל תבאים מוסבוכה תדאג קומסיה מיוחדת לזכין להם אכסניה ומזון.

שרר תלמוד: לכל תלמוד ותלמודה ר. 200
דערד: לזוויים שיש להם יתיר תולמוד אחד-בעד השני ר. 150 ובעד השלישי ר. 125

הכחות מתחילות בב"ז שטבט 28 יאנואר ש"י.
בקשות על שם הדיקטור מתקבלות מיום ב"א שטבט יאנואר.

הכתבה: מרימפאל ד"ר מאקס מאיר (Dr. Max Mayer) דייטן
דייטן מספר 4 מערדן נען.

המנהלים המיסדים של הגמנסיון

ד"ר מקס מאיר ז"ל

המנהל הראשון 1919-1921

ד"ר אברהם לוינהרץ ז"ל

המנהל השני 1921-1926

המנהלים

ד"ר נח שפירא ז"ל

המנהל השלישי 1926-1931

ד"ר זאב לובובסקי-ליבאי

המנהל הרביעי 1931-1933 -

ד"ר לייפציגר

המנהל החמישי 1933-1935

טבחוביץ

המנהל האחרון 1935-1940

סגל המורים לפי א"ב

צבי אירוב ז"ל - הסטוריה כללית ועברית,

ספרות כללית ועברית

אגושביץ - אנגלית

חנוך אנוך - התעמלות, גיאוגרפיה

אנדזוליטסיס - ליטאית

א. אשמנטא - ליטאית

מ. בלוך - טבע וגיאוגרפיה

מקס בנד - ציור, כתיבה

אינג' משה גולדשטיין - פיסיקה, כימיה

חיים דניאל - התעמלות

אסתר היימן לנדסמן - אנגלית

גב' ד"ר ל. וולברג - ציור

פרופ' וולפסון - תנ"ך, מתמטיקה

גב' ב. וינשטיין - אנגלית

ד. זיסלה - גזית - גיאוגרפיה, תנ"ך

גב' ד"ר חדקל - צרפתית

ד"ר א. יואל - טבע, גיאוגרפיה

מ. יוסילביץ - גיאוגרפיה, עברית

יחזקאל יעקובסון - תנ"ך, דקדוק

פסח יעקובסון - התעמלות

ישראל יבולקובסקי - חשבון, לטינית, עברית

ד"ר מ. כהן - סגן מנהל - מתמטיקה, משנה, תלמוד, לטינית, פיסיקה

א.מ. לוין - דקדוק, תנ"ך, גרמנית

ח.י. לוריה - עברית, ספרות

פסח משקוף - כתיבה

י.מ. מריש - מתמטיקה, פיסיקה, לטינית

מובשוביץ - אנגלית

מרקוס אנוך - זמרה

גב' ב. סגל - רוסית, גרמנית

י. פילוינסקי - תנ"ך, עברית

גב' י. פנונסקי-זכריס - ליטאית

זונדל פיבוש - ד"ר גייקוב סידני - התעמלות

פישמן

ג. פינשטיין - עברית

י. קוברסקי - ציור

אליהו קפלן - ציור

קרנגל גדליהו - ציור

ג. רוזנטל - צרפתית, אנגלית

ח.ז. רוזנבוים - עברית, תנ"ך

א. רוטשטיין - מתמטיקה, פיסיקה

פון שולץ - אנגלית, גרמנית

אקבס - ציור

דמבו - לטינית

י. קגן - מתמטיקה

סמילגייטע - לטינית

ד"ר רוזנפלד - רופא

מ. רוסינסקי - מזכיר

שמוקלירסקי שרגא - מזכיר

י. סטוקליצקי - מזכיר

חברי ועד הגמנסיון

גן שמואל, יו"ר

פרידלנדר אהרון, מזכיר

גליקזון יוסף, גזבר

זק מאיר (היה מזכיר בשנת תרע"ט)

הימן משה דוד (היה גזבר בשנת תרע"ט)

אלטשולר דב

בורשטיין מנדל

גלוך אליהו

זימנסקי יעקב

זלוטניצקי שלמה

פרידברג זליג

קושניר אלתר

ממלאי מקום

איזיקוביץ יעקב

גולדנהיים אברהם

ויטנברג אברהם

ויסטנצקי אליהו

חברי מועצת ההורים

הרב פופל אברהם דב יו"ר

קפלן אריה, סגן-יו"ר

איבשקובסקי אברהם

בנדלין שמואל

ברקסון דוד

גוטמן דב

גולדשטיין אבא

מבזוס חנוך

פרידברג שלמה

קפלן חיים יצחק

רוטנברג שמריהו

שטוקרוביץ אברהם חיים

ממלאי מקום

אהרון זכריה

גודינסקי זלמן

גורדון אפרים

ויטרק יעקב

הנדלמן חיים יוסף

קובל זליג

חבר המורים בגימנסיון

ברכה לפתיחת האוניברסיטה העברית על הר הצופים בירושלים

לפתיחת המכללה בירושלים.

הי רצון שמכללה זו המתנוססת לתפארה על מדרכי
הר הצופים תהא כלוא השדרה לתחית הרוח העברית
ואידיאלי נביאינו-חזינינו למופת האנושיות בלח.

לקמיו נא לתוך מכללה זו כל הנצוצות של המחשבה
העברית וישתלבו לשלהבת-יח שנגה זרחה יאיר את
נתיבות החיים לכל העמים.

גמנסיון עברי, מרימפול (ליטא)

ז' ניסן ה'תרפ"ה

המנהל: ח' א. א. ו. ו.

א. ג. ו. ו.

החבר המורים:
מ. ג. ו. ו.
א. ג. ו. ו.
א. ג. ו. ו.
א. ג. ו. ו.
א. ג. ו. ו.

מספר דין וחשבון של הגמנסיון העברי במרימפול משנות הלימודים תרע"ט ותר"פ

א. מ. לוי.

גן ילדים בתור בסים הכרחי לגמנסיון עברי.

נשכח כל בעין חזרה וכוונת בחיים הפנימיים של הגמנסיונות העבריים דליטא נבוא ליד חברה, כי מצד אחד הם אכנס הולכים ונשתפרים; הסדר הפנימי הולך ומתחזק; החנך הנפשי עולה יפה במקומות אחרים ומתפתח באופן רצוי; השפה העברית, שפת ההוראה, הולכת ומתרחבת, מתבררים המושגים ונצרים פרטים חדשים; אפני ההוראה הולכים ומשתכללים, הולכים ומשתכללים; המורים מבינים יותר ויותר את תועלתם ומתמכרים אליה בלב ונפש. והתלמידים רוכשים המון ידיעות מועילות ככל מקצועות החיים וידיעה הנגה בשפה העברית וספרותה, ויש תקווה, כי ישינו מוקד סוף את מטרותם בחיים; אך מאידך ניסא עלינו להתרועע, כי בכדקנו בתוך תוכנם של החיים הגמנסיוניים שלנו, נגלה בהם המון לקוים ופגמים, המשפיעים מאד לרעה על הלך רוח התלמידים והתפתחותם הכללית; יש שאנו מרגישים בהם איזו מלאכותיות אידיאטולית, חסר חיות והנעה פנימית, הבנה מעורפלת ושטחית, חסר הסתכלות פנימית, התענינות והתרככות; אטמוספירה רוחנית פגומה, מושפעת מהסביבה ובלתי משפיעה; מרגישים את לפעמים איזה נגוד פנימי בין שתי רשויות, איזו אידיאטיביות, אידיאהאסיה בין התלמידים ובין החיים, איזה רפרוף באויר בלי אחיזה בלי בסים, ובכל אופן רחוקים אנהנו עדיין ממטרותנו הלאומיות; ליצור אנשים עברים במלוא מובן המלה, להנך דור צעיר, חי, ער ומפותח בכל, בעל השכלה רחבה וטקפת ויחד עם זה עברי לאומי ברוחו ובשפתו, ואין גם תקווה, כי יושב המצב הנוכחי, אם לא נשתדל בעוד מועד למצא אמצעי רדיקלי לעצור בעד התפשטות הרעה.

הסבות העיקריות הגורמות לאידיאטוליות זו בחיי הגמנסיונות שלנו ובתפתחותם הפנימית הן:

(א) השפה העברית, שפת ההוראה, אינה יחד עם זה שפת הרבירה, אינה שפה חיה בפי התלמידים, חיוני ור זה, שקשה למצא דוגמתו בגמנסיונות האירופיים משפיע מאד לרעה — לא רק במובן הלאומי — אלא גם וביחוד במובן החנוכי, ולמרות ההאמצות יתרה מצד המורים להשפיע בנידון זה על התלמידים ולעורר אותם לרבירה העברית, נשאר המצב כמו שהיה, ולא רק מחוץ לחללי הגמנסיון, אלא גם בתוכו פגישה בשעות ההפסקה אין התלמידים נוהגים לרבר עברית ביניהם, וממילא מיכן כי דרך כפיה לא תועיל

47

ותפקיד זה ליצור "גנים וקורסים" ולנהל אותם מוטל ביהוד על הגמנסיונות העבריים, שיש להם די כחות אינטלנסיים, להוציא רעיון זה בסיוע משכילי ההורים מן הכה אל הפעל, וצריכים הם להשתדל, כי יוסדר גנים כאלה לא רק ליד הגמנסיון, אלא גם בערים ובקירות הסמוכות, שאין בהן גמנסיון עברי. ע"פ כל האמור למעלה באים אנהנו לירי מסקנה, כי אם רוצים אנהנו באמת בקום הגמנסיון העברי ובהצלחתו בפריחתו ובשכלולו, אם שואפים אנו לכך, כי ימלא הגמנסיון העברי את תפקידו הכפול: החנוכי והלאומי בשלמותו, אז עלינו התוכה לנשח תכף ויחד בלי כל אחר, בלי שום דחוי לויצירת "קורסים פריביליים" וגני ילדים ולהתענין יחד עם זה בתקנו של בית הספר העממי, ואז רק אז, יהא המוסד הלאומי שלנו שלם מסד עד התפתחותו.

ה. אגוד.

ההתעמלות בבית ספרנו והחנינה בליג בעומרה.

נמין חרש נסנו בשנת למור זו, נמין בלתי רגיל בחיי בחים של ימינו; להכניס את למור ההתעמלות כבת אחת לכל המחלקות, לתלמידים ותלמידות גם יחד, ומה מפליא בהבנסת מקצוע למור חרש לתוך בייס? תשאלוני. — שטעו ודעו לכם:

כשיתחיל ילד בן שבע לבקר בייס ימצא שם חבניה למורים מצומצמת מיכנה לפינו: חשבון, קריאה, כתיבה, התעמלות וזמרה. בה בשעה שהוא לומד שאחת ואחת הן שחיים, מלמדים אותו לעמוד ישר או כסוף; באותה שעה שהוא מתחיל כותב את אותיותיו הראשונות, יקפצין גם את קפיצתו הראשונה, בעת אחת הוא מתרגל להבוס על הספרים ועל מכשירי ההתעמלות כעל רעיו או כעל אויביו, אך לא כשאר עמים בית ישראל; אם כלם נוהגים לבנות בית מן היסוד ולטעלה, הרי נוהגים אנהנו לפעמים לבנות מן הגג ולטעלה. וגם במנין בית ספרנו לא עשינו כפי כללי הבניה המקובלים...

ההתעמלות היא אחר העמודים הכיחשובים שבני החנך, — ולא רק החנך הנפשי — עומד עליהם וכל זמן שזה נעדר אין הבנין ממוכן כל צרכו.

48

כלום להוסיב את המצב. נגוד זה בין שפת ההוראה ובין שפת הרבירה, שפת החיים, שולל ממשפה העברית את כל ענה וחיותה, עושה אותה לשפה חצי מתה, מעבב בעד ההכנה וההתפתחות, מכניס אליה את המליצתי והעריצולית ומפריע את כל הלך התלמידים; נגוד זה הרום את בסוסו של הגמנסיון העברי וגורם לרב הקלקולים המנייים למעלה.

(ב) חנך התלמידים האידיאטולר הקודם לבנסתם לגמנסיון. חנך זה מכיה לירי הרבנה משונה של תלמידים מספוסים שונים ומכניס ערבוניא נוראה בהוראה ובחנך הגמנסיוני; הנה זה בא ותלמודו העברי בידו, אך רפה הוא בזהות העולם, השני — להפך; השלישי בקי במקצוע אחד ובשני אין לו שום ידיעה, שום מושג וכן הלאה. מצב זה גם הוא אחד הגורמים הראשיים בקלקולים רבים הנוברים לעיל.

כדי להרחיק את רב הקלקולים, כדי להסיר את הסבות העיקריות המעכבות בעד התפתחות הגמנסיון ולהניח בסים, שעלינו ישען המוסד כלו, יש לו רק אמצעי אחד, אמצעי חשוב מאד ורב התוצאות, ושמו: "גן ילדים עברי". הבנין הפרטי ויחיה לבדו, עד כמה מסוגלים הילדים בראשית ימי התפתחותם ללמוד שפה ורה מתוך משחק ושעשועים והסתכלות בסביבתם באופן טבעי ומבלי כל קושי. ע"י חנך כזה ירכשו להם הילדים לאט לאט את הדבור העברי הזה, ילמדו להביר את העצמים שבסביבתם ומכנע ולהבדיל ביניהם, יתפתחו יפה בנוסם ובשכלם, ילמדו דרך אוב נמים ודרך ארץ ויטצו חסר בריא, חי, טבעי ומפותח לבית הספר העממי, שיוצר גם הוא מחדש בתאמה להתפתחות הילדים הקודמת, וממנו יעברו אל הגמנסיון העברי.

מה המקום להניח, כי בית הספר העממי צריך להמצא גם הוא תחת השגחתו והנהלתו של הגמנסיון העברי, והוכחו של הגמנסיון היא להתענין ולטפל בשיטת לב מיוחדת במצבו של בית הספר העממי, לשמור על אפיו העברי להרשו ולתקנו, עד שהוא מתאים וראוי לכך, לשמש בתור מעבר מן "גן הילדים" אל הגמנסיון ובתור "מכניה" אליו.

ממילא מיכן כי יחד עם "גן הילדים" (ואולי עוד קודם) עלינו ליצור בלישא גם קורסים פריביליים למורות-גנות, שלע"ע חסרונן מרגיש מאד, אין כל ספק, כי בתוך תלמידות הגמנסיונות במחלקות הכותות וגם מוצגה להם תמצאה לא מעט "הלוצות", שרכשו להן ידיעה הנגה בשפה העברית ובדבורה ויש להן כשרונות ונסה למקצוע זה, שתקשרנה את עצמן לתעודה הנכונה חשובה זו.

48

צילומי מחזור של בוגרי הגימנסיון

העשור האחרון של הגמנסיון העברי במריאמפול/זהבה אראלי

בשנות ה-30 המוקדמות שכן הגמנסיון בבנין הישן הגדול בן שתי הקומות של בראון. מלבד הכיתות הרבות היה גם אולם התעמלות עם ציוד משוכלל.

בשנת 1934 הועבר הגמנסיון לבנין אחר, אשר שמש קודם בית-סוהר שנשרף ושוקם. תנאי העבודה נעשו גרועים יותר. חלק מהמורים כגון פרופ' וולפסון, שהגיע אלינו מחרקוב, המנהל ליפציגר, עזבו את הגמנסיון, במקומם בא המנהל החדש טבחוביץ.

הגיעו המורים: ינינה קגן, ילדת מריאמפול, סמילגייטע, אליהו קפלן, המורה ויטנשטיין, לבסוף נוספו הגב' רוזנטל שלימדה אנגלית וצרפתית וגב' באס לימדה בכיתת ההכנה לגמנסיון.

הגב' פנימונסקי ינטה לימדה ליטאית, אחרון אחרון חביב המורה להתעמלות ומזכיר הגמנסיון מר דניאל חיים. רוב התלמידים היו אנשי המקום והשאר יוצאי עיירות הסביבה. שכר הלימוד היה גבוה ולא הכל יכלו להרשות לעצמם. אף על פי כן למדו וסיימו הרבה תלמידים מעוטי יכולת. הודות לקהילה של מריאמפול, שעזרה להם בביגוד ובקיום.

מחובתי להזכיר את חברי וחברותי לכיתה:

רודברג שרה המשיכה את לימודיה באוניברסיטה בוילנה, חזרה למריאמפול ונספתה, פינקלשטיין מרים ניהלה את גן הילדים בקובנה, חזרה למריאמפול ונספתה. ועוד אחדות: היטקה זילברמן מקלבריה, רצייקובסקי דובה, קולוניצקי מרים, ידבניצקי רחל, ילדת קלבריה סיימה איתנו. לנסקי בלה, בת החזן. מהבנים אזכיר את זופוביץ שמעון מאלטוס, ליבוביץ אריה בן אחיו של ד"ר בן יהודה. החברים משה סטרזדנסקי ואהרון (ארעלע) נון מלודווינובה, דוד ברוך, ברנוב אברהם ואפשטיין שרגא, יהיה זכרם ברוך.

נשארו בחיים:

זינט מדליה, בת הרופא, בישראל, המהנדס מנחם לוין בן השען שעלה בשנת 1936 עם משפחתו. אבא (וינשטיין) גפן שגרירנו ברומניה שפעל בבריהא באוסטריה בזמן המנדט.

יהודית קושנר שהוגלתה עם משפחתה לסיביר, ואנוכי שנצלתי הודות מינויי להיות מורה בדרוסקניק. בוועד ההורים האחרון של הגמנסיון השתתפו העילית של החברה.

בראש הוועד עמדה הגב' ד"ר מדליה יטי. בביתה היה המיפגש התרבותי של כל החברה הגבוהה. חברי הוועד האחרים: מר גרברוביץ אלתר מנהל הבנק, אבי, מר יצחק פילוינסקי, מורה לשעבר, בוגר הישיבה בוולוז'ין וסמינר המורים בוילנא ועסקן ציוני, מר יוסלביץ ז"ל המורה לשעבר. רבים נשמטו מזכרוני.

חיי התרבות בגמנסיון היו ענפים ומגוונים. מסיבות חנוכה יפות, נשפים של כחול-לבן ומסיבות יום המאה וסיום הגמנסיה.

המקהלה בניצוחו של החזן מווילקווישקי ומסיבת החנוכה האחרונה לא ימושו מליבי.

פסח יעקובסון ז"ל 1904-1979

פסח יעקובסון, מאחורני המחנכים של הגמנסיון העברי במריאמפול נולד ב-1904 בעיר פוניבז' שבליטא למשפחת אברהם יצחק.

פסח קיבל חנוך דתי והתכוון להיות רב. הגורל רצה אחרת, הוא סיים גמנסיון בפוניבז' והתמסר לפעילות ציונית, היה פעיל במכבי פוניבז' ונבחר בשנת 1922 למנהלו הספורטיבי.

בשנת 1927 התקבל לפקולטה למשפטים ולמדעי החברה באוניברסיטה של קובנה, היה חבר הקורפורציה "ירדניה". אחרי שנה קיבל משרה בתור מורה לחנוך גופני בגמנסיה העברית במריאמפול, שבה היה דודו יחזקאל מורה לעברית ולתנ"ך.

ב-1933 עלה עם אשתו שושנה לבית אורלינסקי ובנו שמואל בן 6 חודשים לארץ והשתקע ברמת-גן, כאן החל לעבוד כמורה לחנוך גופני בבית-ספר יהלום, ניהל את מדור הספורט בעיריית רמת-גן, נבחר ליו"ר אגוד העובדים הליברלים והיה חבר הנהלת המרכז. השתתף בקונגרסים ציוניים בחו"ל, וגידל דור של ספורטאים. יהי זכרו ברוך.

לזכר חברינו שניספו

רק שמונה תלמידים נגשנו לבחינות, כדי לקבל את תעודת הבגרות מידי המנהל האחרון של הגמנסיון העברי במריאמפול מר טבחוביץ ז"ל.

התחלנו ללמוד בגמנסיון כשלושים איש וסיימנו רק שבעה בנים ובת אחת. שבע שנים עברו עלינו בריקודים... (פיכמן). לא קל היה לרובינו לעמוד בדרישות המוסד הפרטי המפואר, שנקרא אז גמנסיון עברי במריאמפול. רמת הלימודים היתה גבוהה, המקצועות רבים, ספרי הלימוד ומכשירי הכתיבה יקרים, שכר-הלימוד גבוה (מדורג), תלבושת אחידה וכו'. לכן לא כולם יכלו לעמוד בזה והרוב נשר. כשרט נע הם עוברים לפני חברי היקרים:

פשה'לה לוי, אחותו של שבח לוי, הבת היחידה, התלמידה החיננית המצטיינת, צנועת המראה שעתידיה היה מובטח, היא חלמה להיות רופאה... אבל הגורל רצה אחרת, היא נקטעה בדמי ימיה היפים. יהי זכרה ברוך. **הלפרין חנו** (חנוקע) מקיברטי, בעל חוש ההומור המפותח, חזק בגופו ובנפשו, סיים את הכיתה השמינית, חזר לעירו ושם נספה. יהא זכרו ברוך.

וולד משה (בבי) – התלמיד המוכשר והישר, בא אלינו מאחוזת רסקובציזנה ע"י סעריי, היה חברי הקרוב ביותר, הִכְנוּ ביחד שעורי בית, קבל תעודת בגרות והמשיך ללמוד אתי באוניברסיטה. הוא נספה בשואה. יהא זכרו ברוך. **פייבוש יצחק** הבן היחיד להוריו, יפה מראה ועדין הנפש. היה ספורטאי טוב, התעמל אתי ב"מכבי", היה חברי הנאמן מביה"ס עד האוניברסיטה. יהי זכרו ברוך.

רוזן ישראל (שראלקע) בנו של מנהל ביה"ס העברי, היה תלמיד מצטיין – והגיע עד לאוניברסיטה. כתב מאמרים בעתון והיה יכול להגיע רחוק... יהא זכרו ברוך.

פק זאב (פייבל) – חברי היקר משחר ילדותי. היה תלמיד טוב, בחור מוכשר, קבל תעודת בגרות, למד באוניברסיטה, השתתף במלחמת העולם השנייה ואיבד עין, עבד בתור מתורגמן במוסקבה ונפטר לפני חצי שנה מהתקף לב ז"ל.

נשארנו שלושה נבלי"א: מהנדס רוזין יוסף בן אחיו של ד"ר בן-יהודה, נשיא הגמנסיה הרצליה, שדכנוביץ דוד מקיברטי ואנוכי.

בוגר הגמנסיון העברי במריאמפול
דמבנר אברהם (אלטערקע)

יזכור לאלו שנפטרו בעשור האחרון:

ד"ר אברהם לווינהרץ (מנהל) קרית מוצקין
לונדון שמואל
אגרונם לוריה אפרים (קרית אונו)
לוי יוסף (מושב חרות)
עו"ד לוי משה (ירושלים)
מהנדס לוי שבח (חיפה)
מקלנבורג אברהם (רוסיה)
מבזוס מנחם (ת"א)
מרקוביץ דבורה
סטוקליצקי אלכסנדר ת"א
פאק זאב, מוסקבה
אלי"מ קפלן מרדכי (ת"א)
רוטשטיין אברהם, חולון
עתי (זימנסקי) איסר ת"א
שמגר שפטיה, ת"א
שטיין סיומה, חיפה
קלינג גיזה (אפשטיין), ת"א

אידלסון דוד (קיבוץ בית זרע)
אייזיקוביץ ברוך (ווילנא), עו"ד
אמסטרדםסקי אליהו (גרמניה)
אנדלמן זונדל
אנדלמן דבורה
עו"ד ברוקר חיים ת"א
גרודזנסקי צבי, ת"א
גרודזנסקי מרדכי, ת"א
היימן אבא
וינברג ליובה
ד"ר ויטנשטיין יונה (זיידל), קובנה
פרופ' זילודוק אמה (ירושלים)
טרלובסקי טהרלב חיים (קבוץ יגור)
יבלקובסקי ישראל
יבלקובסקי רבקה
המורה יבלקובסקי תמר
יבלקובסקי (רוזובסקי) נחמה-רחל

אורחים מישראל

בית"ס תרבות

תלבושת אחידה

סגל (בנדל) זורח	אהרוני שושנה
סנדרובסקי מרדכי	אהרונברג יעקב וזינה
עופר סלובה	אלחנני לאה
עמינדב רחל (סיננקי) ובעלה	איידלס יחיאל ורעייתו
פריזינסקי שרה	ד"ר איידלס חנן
פריימן משה	אריאלי זהבה (פילוינסקי)
קוקלינסקי משה	אידוביץ זלמן
קיברסקי שמעון	ד"ר ברוך בן יהודה ורעייתו
קיברסקי רבקה (גורא)	בורשטיין משה
ראודנסקי יהודית (אמסטרדמסקי) ובעלה	בורודא מילנר
רוקמן מלכה (ויסטנצקי)	בייליס הדסה-פלץ
רטנר יעקב	ברוורמן שרה
רוזין יוסף	גאיל יהואש
ריביצקי בנימין ורעייתו	גבע יצחק, (גרברוביץ) ורעייתו רחל
רוטשטיין שושנה	גרודזנסקי שלום
רוזנטליס משה	גרודזנסקי יוליה
רוזנטל אביגדור	גרברוביץ שבתאי ורעייתו
שדכנוביץ דוד	קגן (גרברוביץ) הניה
שצ'רבקוב משה ודניאל	דניאל יששכר
שליט וינגרטן סוניה ויצחק	דמבנר אברהם ורעייתו
שוחט ברגר	דרוקר מרים/ויאטרק
שדה זינט מדליה	ררבה ניוטה (סמובר)
תורי אברהם ופנינה	היימן נפתלי
	וזה (רבינוביץ) זהבה
	וילקוב רבקה
	יעקובסון שושנה, (אורלינסקי)
	כהנוביץ משה
	כהן שלמה
	כהן-צדק שטוקרוביץ
	ד"ר לוריה יצחק
	לויין מינה (דמבנר)
	ליברמן חיה (רוזנטל)
	לוינהרץ אסתר
	ליפשטיין צפורה
	ליפשטיין שמואל
	לויין מרדכי
	לויין אסתר (ריביצקי)
	לזר זהבה
	גבי לויין (אלמנתו של שבח)
	מרגושילסקי אריה ובתיה
	מרקסון מרדכי
	מקלנבורג חיה
	מדליה אריה
	נסים מרים (פלוטקין)

שבתאי גרברוביץ – בוגר הגימנסיון העברי – קצין בצבא האדום,
משחרר את מרימפול.

ע"י קבר אחים במרימפול

ביום האזכרה ליהודי מרימפול במרתף השואה על הר ציון בירושלים נושא דברי זכרון ד"ר בן יהודה

בנין הגימנסיון העברי במרימפול

בהוצאת ועד היובל

הפקה: אפ"י אמ, גאולה 29 ת"א, טל' 654793
נדפס בדפוס רם